

***THE DOMINANCE-SUBMISSION RELATIONSHIP BETWEEN RACES IN
CYBERPUNK LITERATURE. THE TREATMENT OF THE BODY***

Călina Bora, PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract : The aim of the present paper is to discuss on the diversity of the bodily forms emerging in cyberpunk literature, using as means of investigation the power relation drawn between the superior races (the dominant races) and the inferior ones (the submissive ones), which are to be found in this type of literature. What the organic body was and what it has turned into; how we, as human beings, relate to the products of our minds: cyborgs, androids and robots; and what extropianism means for today's society, will be essential topics opened for examination in the aforementioned paper.

Keywords : *Cyberpunk, cyborg, body, race, extropianism, androids, robots.*

De ceva vreme, publicul nu mai consumă literatura *science-fiction* pentru a înțelege mai bine lumea în care trăiește. Cititorii nu se mai refugiază în lumile visului *fantazy* sau a lumilor *science-fiction*, ci consumă literatura acestui gen pentru a se lăsa în voia fanteziilor de putere. Pornind de la acest aspect, deloc de trecut cu vederea, lucrarea de față va intenta un studiu legat de natura puterii în literatura *science-fiction*, studiu care va încerca să discute modul în care sunt stabilite relațiile de putere între rasele create de imaginarul acestui tip de literatură, balanța dominant (referindu-se la rasa / cel care este dominator) – dominat (rasa / cel care este supus unei rase superioare) și speculațiile extropianismului.

Degradarea corpului biologic, așa cum este ea anunțată de cercetătorul francez David Le Breton¹, provine, în primul rând, din dorința actuală și de nestăvilit a omului de a-și modela corpul, în așa fel încât acesta să fie identic cu ideea pe care individul în cauză o nutrește în minte despre cum să arate corpul lui, despre ce l-ar reprezenta mai bine identitar. Se deduce astfel, chiar din afirmația făcută mai sus, că omul de azi nu se mai identifică deloc (sau se identifică prea puțin) cu propriul corp. Corpul, cândva origine identitară a omului, nu mai este astăzi decât un bun, care poate fi modelat, ajustat și transformat după pofta minții. Acest fapt sugerează că între minte (eu, individul) și corpul meu (cel pe care mintea îl poate modela) s-a produs o ruptură, ruptură în baza căreia unii autori de literatură *science-fiction* – Gibson, Martin, Card și alții - își construiesc poveștile, imaginând personaje cyborg, android, mutant, robot sau chiar personaje program.

În volumul său de antropologie, David le Breton identifică trei rupturi pe care omul le-a parcurs de-a lungul istoriei, rupturi ce explică starea de fapt a omului de azi. Prima scindare, adusă în discuție, este ruptura de univers. Cunoașterea corpului nu mai ține astăzi de cunoașterea cosmologiei, omul nu mai este centru al universului și nu-l mai animă, așadar, nici măcar ideea de cunoaștere a sa prin intermediul naturii înconjurătoare. Omul nu se mai teme de furtuni, fiindcă a învățat să se protejeze. Omul nu se mai teme de foc, fiindcă a învățat să-l țină sub control.

În urma acestei scindări survine și ruptura de ceilalți, o ruptură ivită în urma schimbării structurii organizatorice de trai. Omul nu mai trăiește într-o structură de tip

¹ David Le Breton, *Antropologia corpului și modernitatea*, trad. Liliana Rusu, Cartier, 2009.

comunitar, în care se vedea obligat să aibă responsabilități ca ceilalți membri, idealuri care să coincidă cu idealurile comunității, supunere la rituri și ritualuri specifice comunității de care aparține, ci omul trăiește într-o structură de tip individualist. Ce legătură are aceasta cu corpul?, explică antropologul în rândurile următoare: „Când corpul nu mai este estompat de ritual, el devine foarte prezent și stânjenitor” (p. 261).

Ultima ruptură, numită de Le Breton, ruptură de sine însuși, coincide cu scindarea minte-corp, și se referă tocmai la faptul că omul a făcut din tendința de a se considera diferit de corpul său o realitate. Altfel spus, omul își posedă corpul ca pe un obiect al său, un obiect, este adevărat, cu care întreține o legătură mai intimă decât în cazul celorlalte obiecte. „Identitatea de substanță dintre om și înrădăcinarea sa corporală este ruptă, în mod abstract, de acest straniu sentiment al proprietății: corpul, a avea un corp” (201).

Autorii de literatură *science-fiction* sunt cei care evidențiază cel mai bine procesul final la care omul poate să ajungă prin modificarea corpului său. Cyborgii, de pildă, structuri organice și artificiale deopotrivă, împreună cu alte entități organice, fabricate în mod artificial prin modificare genetică, atestă, la nivel ficțional, amplitudinea scindării omului de sine însuși, așa cum propune antropologul francez, scindare pe care o contrag la ecuația: minte vs. corp.

De unde această ruptură?, se va găsi cineva să chestioneze. De secole, omul a fost preocupat cu depășirea condiției sale biologice. De secole, omul își dorește să găsească secretul alchimic care să-i dea eternitatea. De secole, se caută fântâni din care să se bea apa care te face imortal. Dintotdeauna, omul a fost preocupat, înspăimântat (dacă privim prin pâlnia Evului Mediu) de corpul său, de organicul predispus perisabilității care duce la îmbătrânire și la grozăvia finală care este, în mod negreșit, moartea. Iată, deci, progresul științei și al tehnologiei, pe lângă toate modificările pe care le aduce în viața omului, ușurându-i sau, dimpotrivă, complicându-i existența, aduce cu sine speranța că, la un moment dat, omul (minte) se va putea scinda în totalitate de spațiul organic pe care îl locuiește (corpul). Speranța că moartea va putea fi învinsă, gâdilă visul extropianștilor².

Întâia tendință pe care omul o dobândește în strădania sa de a se anula ca entitate organică, este aceea de a încerca să-și îmbunătățească, la nivelul funcționalității, corpul. Tendința aceasta de augmentare corporală se face prin aplicarea sau înlocuirea unor părți organice (ex. mâini, picioare) cu proteze artificiale, proteze menite să-i sporească activitățile. În „Cyborgs”³, cercetătorul Brian Stableford identifică trei tipologii de cyborgi, ierarhizați în funcție de proteza aplicată. Aceștia sunt cyborgi medicali, funcționali și cyborgi adaptativi.

Ceea ce generează literatura *science-fiction* și filmele de tipul *Matrix* sau *Star Trek. The Next Generation* este o serie de cyborgi funcționali și adaptativi. Diferența dintre aceștia din urmă este una singură. Câtă vreme cyborgii funcționali sunt ființe umane care au suferit o modificare de tip mecanic pentru a îndeplini anumite sarcini, cyborgii adaptativi sunt oamenii reconstruiți pentru adaptarea la noi medii evolutive, reconstruire care le estompează

² Extropianism – termen propus de Max More, în 1998, în „The Extropist Manifesto”, făcând referire la progresul tehnologic care va putea asigura omului extinderea prin tehnologie și posibilitatea unei decorporalizări complete.

³ Brian Stableford, „Cyborgs”, în Nicholls (ed.), 1981 [1979], p. 150.

umanitatea. Aceștia din urmă, la fel ca Omul de Tinichea al lui Baum⁴ și Pinocchio al lui Collodi⁵, vor trebui să lupte pentru recâștigarea umanității lor, în cazul în care și-o doresc și, firește, în cazul în care lucrul mai este cu putință.

În ceea ce privește problema cyborgilor funcționali, aceștia pot fi împărțiți în două categorii, în funcție de proteza propriu-zisă care le este aplicată. Aceștia se împart în cyborgi funcționali protezați exterior (individul cyborg care se conectează la un aparat pentru a intra în spațiul cibernetic) și cyborgi funcționali protezați interior (indivizii cyborg care au implantate în corp cipuri și microcipuri). Să luăm cazul lui Cage din *Neuromantul*⁶ sau cazurile lui Turner⁷ și Ender⁸.

Pentru Cage, corpul fizic nu este decât un „înveliș”⁹; însă este un înveliș prin intermediul căruia lumea fizică este percepută în timp și în spațiu. Corpul organic mai este pentru Cage mijloc prin intermediul căruia se conectează la spațiul cibernetic. Dacă i-ar fi abolit corpul în totalitate, Cage ar fi condamnat fie să trăiască definitiv în spațiul cibernetic, ca în viziunea extropianiștilor, fie ar fi condamnat la moarte. Claustrat sau doar vizitator al spațiului cibernetic însă, Cage nu poate acționa în spațiul străin naturii lui decât prin confecționarea unui alt corp, diferit de cel biologic, corp care să îi conțină în totalitate mintea. În lumea fizică, Cage este o minte prizonieră într-un corp biologic, în vreme ce în spațiul cibernetic¹⁰, mintea Cage este liberă, având tendințe de extindere. Corpul uman este limitat naturii sale, senzorialului, câtă vreme corpul virtual are o capacitate fantastică de a se antrena și a se dezvolta, putându-se extinde oricât. Ceea reprezintă o dovadă a faptului că între Turner / Cage și corpurilor lor organice nu are loc o ruptură definitivă sunt simptomele pe care aceștia le reclamă în timpul șederii în spațiul cibernetic¹¹, după ce decuplarea de la spațiul cibernetic este realizată¹², și acele „supraîncărcări senzoriale”.

Așadar, Cage și Turner funcționează în ambele spații, în spațiul real, simțind cu corpul organic ceea ce corpul virtual trăiește în spațiul cibernetic. Dacă Cage s-ar putea desprinde definitiv de corpul organic (producându-se o exomatoză totală), el ar înceta să mai funcționeze ca cyborg, devenind program (v. Anittas, *Peregrinările lui Tuf*).

Un exemplu de cyborg funcțional protezat interior este Ender, personajul lui Orson Scott Card din seriile *Saga lui Ender* și *Saga Umbrelor*. Crescut de mic în spiritul luptei, a cuceririi Pământului și a învingerii în luptele cu alte rase, rase extraterestre (Gândacii și *Pequeninos*), Ender este monitorizat de către formațiunea politică de care, fără voia lui,

⁴ Lyman Frank Baum, *Vrăjitorul din Oz*, traducere de Eugen Hadai, București, Coresi, 2007.

⁵ Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*, traducere și note de Livia Mărcan, Cluj-Napoca, RosoPrint, 2008.

⁶ William Gibson, *Neuromantul*, traducere de Mihai Dan Pavelescu, București, Univers, 2008.

⁷ William Gibson, *Contele Zero*, București, Fahrenheit, 1999.

⁸ Orson Scott Card, *Jocul lui Ender*, traducere de Mihai Dan Pavelescu, București, Nemira, 2005.

⁹ „Pentru Case, care trăise prin exaltarea lipsită de trup a ciberspațiului, [a retrăi pe Pământ] reprezentase Prăbușirea. În barurile frecventate pe când era cowboy-ul la modă, atitudinea elitei față de corp era un dispreț indiferent. Corpul era un înveliș. Case căzuse în temnița propriului său trup” (William Gibson, 2008).

¹⁰ Unii cercetători consideră spațiul cibernetic un nonspațiu sau o nonrealitate (v. Scott Bukatman), câtă vreme alții îl consideră un spațiu paralel celui fizic, spațiu care eliberează conștiința de materialitate și, implicit, de moarte. Spațiul cibernetic nu este delimitat, fiind o matrice, de consistență rizomatică (în sensul dat de Guattari și Vattimo), în continuă expansiune. Practic, spațiul cibernetic este metoda prin care corpul este transformat în ceva care nu se mai definește prin loc, așa cum impune lumea fizică. Dihotomia subiect-obiect este abolită. Cu alte cuvinte, dispare disjuncția corp (obiect) – minte (subiect), exomatoza devenind un lucru cert.

¹¹ „Mâinile i se încheștasera de saltea și se lupta cu greață” (Gibson, , p. 36).

¹² „Turner părea distrus și-și mișca întruna buza inferioară” (Gibson, , p. 219).

aparține, prin intermediul unui implant (un cip). Deși, inițial, prin acest cip Ender este ținut sub control, programat fiind să distrugă toate rasele străine care nu vor să fie colonizate de om de bunăvoie, în momentul în care inteligența (programul) cu care se conecta prin acel cip își dobândește autonomia, Ender devine principalul inițiator al permutărilor colonizatoare¹³. În ciuda voinței distructive a pământenilor, și a înfumurării lor împotriva acestor rase, Ender încearcă să protejeze rasele întâlnite pe celelalte planete, dându-și seama că acestea sunt inofensive și că, întrucâtva, omul este înrudit și cu Gândacii, și cu Pequeninos. Cei care sunt încontinuu preocupați de expansiune, de conchistare a altor spații, sunt pământenii, drept pentru care ei sunt cei care atacă întâi.

Lucrurile nu sunt întotdeauna atât de favorabile speciei umane. În *Planeta Maimuțelor*¹⁴ și în *Hesperus*¹⁵, rasa umană – distrusă din pricina ultraprogresului tehnologic care i s-a întors împotriva, rasa umană este o rasă dominată de o rasă superioară. În cazul propus de Boulle este vorba despre rasa maimuță, în cazul romanului scris de Culianu este vorba despre cyborgi și oameni creați prin transgresiune genetică.

Ironie sau nu, mai ales dacă ne gândim la planul filosofic nietzschean, unde omul este plasat pe puntea dintre maimuță și supraom, rasa maimuțelor din romanul lui Boulle este definită ca „înfricoșător flagel ce amenință rasa umană” (p. 10). Cunoscuta poveste a celui capturat în cuștile puțin generoase ale maimuțelor, ne introduce, pe măsură ce povestea se desfășoară, într-o dimensiune frapantă, în care colegii de celulă ai celui din rasa umană sunt tot „locuitori asemănători nouă, din punct de vedere fizic, dar total lipsiți de rațiune” (p. 36). Ceea ce este de observat, dincolo de corporalitatea personajelor aduse în discuție, până în acest punct, este faptul că inteligența joacă un rol cheie în stabilirea rasei superioare.

Un om inteligent, cu un corp organic binecunoscut umanului, nu va putea fi niciodată superior unei maimuțe inteligente, puternică nu numai rațional, ci și fizic. Este de la sine înțeles că, dacă în cazul cyborgilor, sau a produselor minții umane: android, robot sau program, cu cât ești mai dezpovărat de materialitatea organică a corpului, pledând pentru protezare (de orice tip ar fi aceasta), cu atât mintea își poate augmenta capacitatea, este la fel de adevărat că în cazul confruntării dintre rasa umană și alte specii, superioritatea este stabilită de forța corporală și, firește, de inteligență. Maimuțele văd omul ca pe o specie net inferioară lor, o specie cu doar două mâini, care nu cunoaște decât dimensiunea plană a lucrurilor¹⁶.

Fiind intrus în universul guvernat de maimuțe, personajul lui Boulle este cel considerat atacator, drept pentru care, pentru a nu se înmulți și a nu tulbura, astfel, buna conducere a planetei, ar trebui exterminat. Dorința de exterminare provine și din faptul că structura lui umană amintește rasei maimuțelor despre rădăcinile lor științifice. În mod firesc, neavând capacitatea de a lupta cu o rasă întreagă, omul nu are cum soluționa conflictul dintre rase decât prin fuga de pe planeta maimuțelor.

¹³ „Orice viitor dictator și-ar dori să-l aibă pe Ender, să-l pună în fruntea unei armate și să privească restul lumii fie trecând de partea lui, fie murind de spaimă” (Card, 2005).

¹⁴ Pierre Boulle, *Planeta maimuțelor*, trad. de Nicolae Constantinescu, București, Adevărul Holding, 2011.

¹⁵ Ioan Petru Culianu, *Hesperus*, Iași, Polirom, 2004.

¹⁶ „De fiecare dată când Zira pronunța „măimuță”, traduceam „ființă superioară”, culme a evoluției. Când vorbea despre oameni, știam că se referea la creaturi animalice, înzestrate cu un anumit simț al imitației, prezentând unele analogii anatomice cu maimuțele, dar având un psihism embrionar și fiind lipsite de conștiință” (Boulle, 2009, p. 100).

Romanul lui Culianu prezintă confruntarea dintre rasa hesperienilor și cea a hiperboreenilor, aceștia din urmă definindu-se ca rasă superioară, rasă care intenționează ca prin proiectul Hesperus să se construiască o civilizație perfectă pe Pământ, civilizație care să nu mai cunoască suferința, dorința și moartea. Firește că, până la reușita acestui proiect, oamenii rămași pe Pământ vor fi supuși diferitor teste și studii, studii în urma cărora se poate ca viața să le fie pusă în pericol. La fel ca în cazul prezentat de Boulle, rasa umană este și în acest caz văzută ca rasă inferioară. Dacă oamenii lui Boulle este minți sacadate și agresive (fiind ținuti în cuști), oamenii lui Culianu sunt oameni asemănători nouă, oameni din care rasa superioară intenționează să extirpe adrenalina, fiindcă ea este dătătoarea emoțiilor și a agresivității umane. Cineva din Hyperboreea reproșază rasei superioare că oamenii sunt, în fapt, superiori, fiindcă ei pot să evolueze, câtă vreme superiorii nu mai pot evolua nicăieri, suspendați fiind în univers¹⁷.

Revenind acum la superioritatea pe care produsele minții o câștigă în fața celor ce le-au creat, observăm în romanul lui Brussolo cum mașinile (roboți, androizi) stăpânesc oamenii și cum acestea, la rândul lor, sunt conduse de programe. Fiindcă lumea personajelor lui Brussolo este compusă din districte, districtul ocupat de oameni este situat sub districtul mașinilor. Întreg blocul districtelor este guvernat de Director, adică de o inteligență-program care controlează totul, inclusiv lifturile care fac legătura între districte¹⁸. Oamenilor li s-a implementat ideea că, dacă vor încerca să părăsească districtul, vor întâlni moartea. Unora dintre rasele dominate li s-au implantat cipuri prin care să fie monitorizate. Acesta este și cazul mâncătorilor de ziduri sau a hoțiilor de fier. Forța fizică prin care Directorul ține lucrurile sub control nu este numai puterea inteligentă a permutărilor, ci și animalele criogenizate, cele care, dacă va fi cazul să fie lansate asupra districtelor, vor devora totul.

În cele din urmă, tipul de corp stabilește relația de putere dintre rase. Mult mai explicit spus, cu cât corpul este mai apropiat de artificializarea sa, chiuretându-și până la absolut partea biologică / materială, cu atât ești mai înzestrat de putere. Practic, o lipsă totală a corpului biologic, ca în cazul corpului-program, te proclamă din start Dominator. Rasele inferioare sunt rasele care fie au corp organic, fie au atașată naturii organice o componentă artificială. Este clar că omul, în fapt, natura umană, este redusă la sclavagism în inima raportului biologic-artificial.

Bibliografie

Alain Corbin; Jean-Jacques Courtine (coord.); Georges Vigarello, *Istoria corpului*, vol. III, traducere de Simona Manolache, Gina Puică, Muguraș Constantinescu, Giulio Sfichi, Art, București, 2008.

Brian Stableford, „Cyborgs”, în Nicholls (ed.), 1981 [1979].

Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*, traducere și note de Livia Mărcan, Cluj-Napoca, RosoPrint, 2008.

David Le Breton, *Antropologia corpului și modernitatea*, trad. Liliana Rusu, Cartier, 2009.

¹⁷ „Noi, cu toate defectele noastre de oameni, suntem în mișcare. Hesperus, în schimb, nu mai poate evolua nicăieri, fiindcă este deja desăvârșit” (Culianu, 2004, p. 106).

¹⁸ „Etanșeitatea e însăși condiția păcii, iar non-circulația, suprema ei garanție” (Brussolo, 1997, p. 45).

- Donna Haraway, *When Species Meet*, University of Minnesota Press, London, 2008.
- Francis Fukuyama, *The End Of History And The Last Man*, The Free Press, New York, 1999.
- Ioan Petru Culianu, *Hesperus*, Iași, Polirom, 2004.
- Katherine N. Hyles, *How We Become Posthuman. Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Information*, The University of Chicago Press, Illionis, 1999.
- Lyman Frank Baum, *Vrăjitorul din Oz*, traducere de Eugen Hadai, București, Coresi, 2007.
- Max More, „The Extropist Manifesto”, 1998.
- Mike Featherstone (ed), *Theory, Culture & Society*, Sage, London, 1998.
- Orson Scott Card, *Jocul lui Ender*, traducere de Mihai Dan Pavelescu, București, Nemira, 2005.
- Pierre Boulle, *Planeta maimuțelor*, trad. de Nicolae Constantinescu, București, Adevărul Holding, 2011.
- Scott Bukatman, *Terminal Identity. The Virtual Subject in Postmodern Science Fiction*, Duke University Press, Durham and London, 1993.
- Serge Brussolo, *Mâncătorii de ziduri*, trad. Monica Columbeanu, AldoPress, București, 1997.
- William Gibson, *Neuromantul*, traducere de Mihai Dan Pavelescu, București, Univers, 2008.
- William Gibson, *Contele Zero*, București, Fahrenheit, 1999.